

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-48>

О. ЮФЕРЕВА

Національний педагогічний університет

ім. М. П. Драгоманова

**ФУТУРИСТИЧНА КАРТОГРАФІЯ НОВОГО ЗАПОРІЖЖЯ
У ТРЕВЕЛОГАХ Ф. ГРІФФІНА**

**(«SOVIET SCENE: A NEWSPAPERMAN'S CLOSE-UP A NEW
RUSSIA» (1933) ТА Л. ФІШЕРА («SOVIET JOURNEY» (1935))**

Інтерес західних журналістів і письменників до широкомасштабного будівництва Радянської країни 1930–х рр., їхнє бачення процесів перетворення в межах офіційних «екскурсій» і поза ними – тема, що інтригує з різних точок зору. Чимало запитань викликає той ентузіазм, із яким схвалювалися побачені зрушення, і тенденційність, із якою ігнорувався зворотній бік «уславленої» радянської динаміки. Одним із вагомих факторів захопливого ставлення вважається те, що ці подорожі стали ідеологічним жестом, «для більшості вони були ніби візитом у майбутнє» [2]. Чому закордонні очевидці піддалися «гіпнозу», «символічній владі греблі», за влучним визначенням К. Купенського, який представив докладну доповідь із цієї теми на фестивалі «Запорізька книжкова толока» у 2017 р. [1], – досі актуальна проблема, яка вимагає комплексного підходу. К. Купенський говорить про психологічні механізми витіснення, інші дослідники – про тиск цензури, яка так чи інакше впливала і на закордонних журналістів, а також про своєрідне сприйняття соціальних процесів у СРСР американцями.

Варто наголосити, що вагому роль у формуванні сучасного розуміння характеру показу країни у трагічний час відіграють не тільки академічні студії. Наприклад, журналістська стаття К. Пламмера, опублікована у відомому канадському медіа «Torontoist», присвячується подорожі Ф. Гріффіна до СРСР і репрезентує спробу заглянути гострі грані проблеми замовчування радянських методів: «в ім'я журналістського балансу, він применшив їх нелюдність, яка, на його думку, нічим

не відрізнялася від тієї, що спостерігалася під час Французької революції» [3].

Образ Дніпробуду є уособленням радянського прогресу, який із запалом вітався більшістю закордонних журналістів. У період гучного відкриття гребля притягує і надихає на створення яскравих світлин, нарисів, статей. У символічний ореол греблі втягується і нове місто, яке постане на лівому березі. Щоправда, у тревелогах 1932 р. воно ще не має імені: лімінальне місто називається Дніпробудом або Електрополісом. Це можна побачити у творі канадського журналіста Фредеріка Гріффіна, який подорожував Радянським союзом протягом 2 місяців улітку 1932 р. У 1934 р. сюди знову повертається відомий американський журналіст Люїс Фішер, який присвятив чимало робіт висвітленню соціально-політичних процесів країни («The Life of Lenin», «Stalin», «The Soviets in World Affairs»). У його нарисі «Cossacks and Dam» опис простору, що сьогодні відповідає сучасному ареалу Запоріжжя, детальний і спостережливий. Місто вже отримало своє ім'я – Нове Запоріжжя – не випадкове, багатозначуще. Ключовий засіб поглиблення символізації греблі та міста, що зростає поруч, – екскурс в історію, козацьку добу, між якою і сучасним Фішеру часом у цьому регіоні, здається, нічого не відбувалося, аж поки пращур козака не став робітником на заводі або офіціантом, який подає журналісту чорну ікру.

Отже, мета дослідження полягає у витлумаченні футуристичної картографії Нового міста, Запоріжжя, у тревелогах американських журналістів Ф. Гріффіна та Л. Фішера у різних контекстах. По-перше, контекст соцреалістичної подорожі, її жанрових ознак та засобів репрезентації простору. По-друге, до розгляду долучаються тревелоги закордонних подорожніх, сприйняття яких виходило за межі ідеологічного дискурсу. Це не означає, що молодий письменник Р. Байрон у тревелозі «First Russia, Then Tibet» (1933) та лікар В. Річардсон у творі із промовистою назвою «Soviet Russia as I Saw It; Its Crimes and Stupidities» (1932) мали можливість об'єктивно витлумачувати тогочасні події. Проте ці два тревелоги виразно підкреслюють відмінність погляду: гребля позбавлена магічної сили, а місто стає непомітним для таких «очей».

Натомість, Гріффіна зображує греблю не просто індустріальним об'єктом, а гігантом, символом, монументом. Гребля у Фішера набуває вже відкрито міфологізованого виразу. Вона видається йому соборно-урочистою і прекраснішою за ті пороги і брудне село, які були на її місці раніше.

Зіставлення «скептичних» тревелогів із політично ангажованими уможливило розгляд останніх в контексті соцреалістичної подорожі, її жанрових ознак. Як у паломництві, маршрут пересування запрограмований заздалегідь, жодної випадкової дестинації. Пересування має всі прикмети руху вертикальним простором. Простежується особлива темпоральність подорожніх текстів, яка також притаманна соцреалістичному тревелогу: опозиція минуле/теперішнє у просторових репрезентаціях. Водночас додається і вимір майбутнього, навіть утопічні візії якого не залишають сумнівів у його наближенні. Звідси, в обох тревелогах простежується незавершеність образу Запоріжжя у зображенні архітектури, побутового та індустріального просторів.

Композиційно нариси про Дніпробуд Гріффіна і Фішера відкриваються описом греблі як символічного центру, а не прибуттям до міста як важливої ініціативної складової подорожей. Наступним композиційним елементом є розгортання футуристичних асоціацій про молоде місто, у яких важливу функцію відіграє традиційний компонент подорожньої літератури – «бесіда із місцевим». Відмінність цього спілкування у подорожніх теж зумовлюється специфічним темпоральним планом. У Гріффіна розмова з інженером Александровим ведеться переважно про майбутнє міста, у Фішера – підтекстом бесіди із суддею стає концепція зв'язку минулого, теперішнього і майбутнього, яка організує смислову структуру нарису.

Незаплановані, «небажані» спостереження, на відміну від вражень подорожніх-«скептиків», у текстах Гріффіна і Фішера виключаються. Усі негативні риси або суперечності, які можуть сприйматися як критичні відгуки, підпорядковуються задуму втілити образ Нового Запоріжжя як універсальний зразок,

ілюстрація невинних прогресивних змін навколо непохитного символу нової державності – греблі.

Література

1. Купенський Н. Мова заперечення голодомору: сліпота, гіпноз, одержимість, фетиш. URL: <https://tinyurl.com/r77ecqh>
2. Nair J. Mc. Mary Poppins and the Soviet Pilgrimage: P.L.Travers's Moscow Excursion (1934). *PORTAL Journal of Multidisciplinary International Studies*, 2012. URL: <https://www.proquest.com/docview/2201475633>
3. Plummer K. Historicist: A Toronto Journalist Reports from the USSR in 1932. *Torontoist*, 2015, №8. URL: <https://torontoist.com/2015/08/historicist-a-toronto-journalist-in-the-land-of-the-soviets/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-49>

Г. ЯРМОЛЕНКО

Черкаський національний університет

МІЛТИ-ПСЕВДОНИМИ В РОМАНІ СЕРГІЯ ДЗЮБИ Й АРТЕМІЯ КІРСАНОВА «ПОЗИВНИЙ «БАНДЕРАС»

Останнім часом у лінгвістичній науці спостерігаємо значний інтерес до псевдонімів як одного з різновидів власних назв. Особливе зацікавлення викликають позивні учасників АТО/ООС.

Н. М. Павликівська визначає псевдонім як різновид антропоніма, приbrane (вигадане) особове іменування, яке використовують представники окремих груп суспільства (письменники, публіцисти, композитори, актори, художники, співаки, громадсько-політичні діячі, злочинні елементи) поряд із своїм справжнім іменем та прізвищем або замість них із метою конспірації через причини особистісного, політичного та юридичного характеру [1, с. 9].

Псевдоніми – не однорідна група онімів. Відповідно до сфери діяльності їхніх носіїв М. М. Торчинський виділяє декілька підгруп.